

Pohjolan historiankirjoitus

Tiedeblogi Suomen ja muiden Pohjoismaiden historiografiasta - ISSN 2737-1948 / CC BY

[Etusivu](#)[Blogi & toimituskunta](#)[Kirjoita blogiin!](#)[Historiografista tutkimusta](#)

7.12.2021

Isältä pojalle? Maanluovutuksen historiankirjoitus Suomessa ja Ruotsissa

Kirsi Laine

Joitakin vuosia sitten eräs loimaalaisisäntä kertoi saaneensa tehtyä tilallaan sukunsa 450. kylvöt. Näin ilmaistuna sukupolvien ketju kuulostaa vaikuttavalta, jopa uskomattomalta. Useimmilla maatiloilla ei ole useiden vuosisatojen ketjua sukulaisia. Niillä, joilla on, ylpeys juurista näkyy esimerkiksi sukutilaviireinä katonharjoilla. Kääntöpuolena osa maatilojen lapsista kokee painetta siitä, ettei sukupolvien ketju saisi katketa.

Varhaismodernissa yhteiskunnassa maankäyttöoikeus ja maanomistaminen määrittivät sosiaalisen aseman, minkä vuoksi maan periminen oli keskeinen instituutio. Sukumaan erityisasema perustui keskiajalle periytyvään sukuoikeuteen, jonka oli tarkoitus estää maan siirtyminen suvun ulkopuolelle. Tästä on saanut alkunsa myös lainhuutoinstituutio. Se tarkoitti alun perin sitä, että maan luovutus suvun ulkopuolelle piti kuuluttaa kolmilla käräjillä, jotta sukulaiset saivat mahdollisuuden lunastaa maan ja siten pitää sen suvun hallussa.

Historiankirjoituksen historiassa sukutilojen näkökulmasta keskeinen kysymys sekä Suomessa että Ruotsissa on ollut, milloin maatilat muuttuivat kauppatavaraksi. Tällainen kysymyksenasettelu sisältää jo itsessään ajatuksen siitä, että ”ennen” maan säilyminen suvussa ja siirtyminen perintönä sukupolvelta nähtiin sekä päämääränä että kyseenalaistamattomana tosiasiana.

Sukutilaviiri aitan harjalla. Kuva: Rauni Säisä, Kuopion kulttuurihistoriallinen museo, Alamuseo khm valokuvakokoelma.

Pohjolan historiankirjoitus

[Tarkastele profiilia](#)

BLOGIARKISTO

[joulukuuta 2021 \(1\)](#)[marraskuuta 2021 \(1\)](#)[lokakuuta 2021 \(1\)](#)[syyskuuta 2021 \(1\)](#)[heinäkuuta 2021 \(1\)](#)[kesäkuuta 2021 \(1\)](#)

TUNNISTEET

[1500-luku](#)[1600-luku](#)[1700-luku](#)[1800-luku](#)[1980-luku](#)[aateli](#)[Ahvenkoski](#)[Aleksanteri I](#)[arkistolaitos](#)[Eva Österberg](#)[Fredrika Dorotea](#)[Henrik Klaunpoika Horn](#)[historia](#)[historiakuva](#)[historiankirjoitus](#)[historiografia](#)[Horn-suku](#)[isoviha](#)[Juhana-herttua](#)[Kaarlo Blomstedt](#)[kruunu](#)[kulttuurihistoria](#)[Kustaa IV Adolf](#)[maanluovutus](#)[maanomistus](#)[menteliteettien historia](#)[menteliteettihistoria](#)[metodologia](#)[mikrohistoria](#)[Ruotsi](#)

Ruotsissa tulkinta mautilojen omistajanvaihdoksista perustui Nils Wohlinin työhön 1910-luvulla, jonka lähteistönä oli eri puolilta maata kerätyn siirtolaisuuskyselyn vastausaineisto. Wohlinin tulkinnan mukaan 1800-luvulla individualististen virtausten voimistumista seurasi perinnönjaon tapojen muuttuminen. Tästä syystä talonpoikaisluokan tunne juurien ja perinteiden merkityksestä oli kadonnut ja koko talonpoikaisluokka taantunut. Vastaavaa keskustelua käytiin Suomessa. Muun muassa Santeri Alkio kirjoitti 1900-luvun alkuvuosina ”maahengen katoamisesta”. Tältä pohjalta useat tutkimukset ovat etsineet mautilojen kauppatavaraksi muuttumisen ajoitusta 1800-luvulta.

Ruotsalainen tutkimuskenttä – kaupallisuuden esiinmarssi

Mautilojen omistajanvaihdosten – yleensä perinnön, kaupan tai vaihdon kautta – historiografia on Ruotsissa huomattavasti laajempi ja monipuolisempi kuin Suomessa. Kiinnostus maanluovutusten historiaan alkoi herätä vähitellen Ruotsissa 1970-luvulla. Esimerkiksi Lars Herlitzin väitöstutkimus *Jordegendom och ränta* (1975) on myöhemmin muodostanut lähtökohdan monelle tutkimukselle. Herlitzin tutkimustulokset perintömaan hinnan huomattavasta noususta vapaudenajalla 1700-luvun puolivälin molemmin puolin, mutta myös suurista hinnaneroista sukulaiskauppojen ja ei-sukulaisten kauppojen välillä, ovat olleet omiaan herättämään ajatuksia maan, maanomistajan ja suvun suhteesta.

Ruotsissa maanluovutusten tutkimuksen kulta-aikaa oli 1990-luku, jolloin aiheeseen tavalla tai toisella liittyviä väitöskirjoja ja muita opinnäytteitä valmistui yliopistoissa eri puolilla Ruotsia. Monet tutkimukset käsittelivät 1800-lukua, mutta myös Suomen ja Ruotsin yhteisen historian aika sai huomiota (seuraavien esimerkkien lisäksi esim. Sjöberg 1993, Zernell-Durhán 1990). Tutkimusten näkökulmat ja kysymyksenasettelut ovat olleet monipuolisia, vaikka töille onkin ollut tyypillistä kohdentuminen pienelle alueelle muutamasta kylästä yhteen pitäjään nyky-Ruotsin alueella.

Pysyvyyttä, jatkuvuutta ja sukupolvien ketjua korostanutta kuvaa maanluovutuksista haastoivat erityisesti maakauppoja käsitelleet tutkimukset. Esimerkiksi Maria Ågrenin väitöskirja *Jord och gäld* (1992) keskustelee Herlitzin tutkimustulosten kanssa. Eteläistä Taalainmaata käsittelevässä tutkimuksessaan Ågren havaitsi muun muassa, että 1700-luvun puolen välin jälkeen maanomistajien keskinäisten vaihtokauppojen sijaan maa alkoi vaihtaa omistajaa markkinaperusteisesti.

Laajimmin maanluovutusten kokonaisuutta, sekä perinnönjakoja että maakauppoja, käsiteli Ulla Rosén väitöskirjassaan *Himlajord och handelsvara* (1994), jossa hän tutki maanluovutuksia Kumlan pitäjässä 1780–1880. Johtopäätöksissään Rosén totesi käsityksen pitkään sukupolvelta toiselle siirtyneistä sukutiloista myytiksi. Hänen tutkimusalueellaan useiden sukupolvien ajan samalla suvulla pysyneet tilat olivat poikkeus ja tyypillisesti saman suvun sisällä tapahtui korkeintaan kaksi omaisuuden luovutusta sukupolvelta toiselle.

Rosénin tutkimus herättää kysymyksen siitä, olisiko hän löytänyt pidempiä sukupolvien jatkumojä ulottamalla tutkimuksensa varhaisempaan aikaan. Väitöskirjassaan *Den rofaste bonden – myt eller verkligheten?* (1998) Magnus Perlestam totesi 1600- ja 1700-lukujen osalta tilojen siirtyneen Smoolannissa pääasiassa perhepiirissä. Tulkinnasta huolimatta hän kiisti käsityksen pysyvyydestä ja staattisuudesta, sillä isännyydet vaihtuivat usein ja isännöyskaudet saattoivat olla hyvinkin lyhyitä. Maa siirtyi siis suvun sisällä monenlaisten luovutusten kautta, eikä vain isältä pojalle.

Maahan kiinnittyvän tutkimuksen boomi on kantanut 2000-luvulle asti. Samalla näkökulmien laajentuminen on tuonut esiin moninaisen kuvan suhteesta maahan. Esimerkiksi sopii hyvin Rosemarie Fiebranzin väitöskirja *Jord, linne eller träkol?* (2002), joka korostaa sukutilojen merkitystä tutkimusalueella. Fiebranzin mukaan perityllä maalla oli Bjuråkerin pitäjässä Gävleborgin läänissä keskeinen merkitys vielä 1800-luvullakin, ja kotitalouksien strategiset valinnat liittyivät perintömaan säilyttämiseen.

Perinnönjaon ja kaupallisuuden välisen ristivedon kannalta merkittävä huomio sisältyy myös Sofia Holmlundin väitöskirjaan *Jorden vi ärvde* (2007), joka käsittelee

 Ruotsin valtakunta

 Suomen historia

 Suomi

 suuri Pohjan sota

 talonpojat

 tilaperimys

 toimijuus

 Uudenkaupungin rauha

 varhaismoderni aika

 Venäjä

 veronkanto

 verotus

 vuorovaikutus

 väitöskirja

ajanjaksoa 1810–1930 Upplannissa. Hänen mukaansa sosiaalisen aseman ja toimeentuloedellytysten kannalta merkityksellistä oli nimenomaan maan periminen, ei se kuinka pitkään maa oli suvulla ollut. Holmlund havaitsi maakauppojen suuren määrän liittyneen osaltaan siihen, että vanhemmat loivat useammille lapsille edellytyksiä menestyä sosiaalisesti eriytyvässä yhteiskunnassa.

Maanluovutusten suomalainen historiografia

Suomessa tutkimusta maatilojen luovutuksista niin perintönä kuin muillakin tavoilla on määrällisesti selvästi vähemmän kuin Ruotsissa. Yleisesti suomalaista maataloushistorian tutkimusta on hallinnut makrotason analyysi, joka on jättänyt tilatason näkökulmat pimentoon. Makrotason analyysiin sisältyy myös väistämätön näköharha. Maanluovutusten historia kuten muutkin ilmiöt näyttävät helposti liian yksinkertaisilta, kun moninaisuus häipyä näkyvistä kaukaa katsottaessa. Suomalaisessa historiankirjoituksessa on tyydytty yleistyksien, jonka mukaan tilojen hallinta siirtyi suvussa isältä pojalle ja poikkeustapauksissa muille sukulaisille. Tämän näkemyksen kiteyttää muun muassa Eino Jutikkalan *Suomen talonpojan historia*. (1942/1958).

Kolme sukupolvea Rönningin tilalla uuden Ford 7610 -traktorin vierellä. Vasemmalla vanhaisäntä Heimo ja oikealla kuvanottohetkellä tilaa isännöinyt Jouni. Keskellä vuodesta 2008 tilaa isännöinyt Kalle. Kuva: Timo Tervala, Suomen maatalousmuseo Sarka.

Suomen ja Ruotsin historiankirjoituksen kentässä on myös merkittävä ero siinä, että Suomessa huomattava osa agraarista historiankirjoituksesta on tehty paikallis- ja pitäjänhistorioiden muodossa. Vaikka paikallishistorialliset esitykset avaavat hienoja mahdollisuuksia paikallisten ja alueellisten erojen vertailuun, kovin syvälle eri teemoihin niiden rajoissa ei päästä. Sukutilojen näkökulmasta osa pitäjänhistorioista sisältää mielenkiintoisen osan, talonhaltijaluettelon.

Samoihin aikoihin, kun Ruotsissa julkaistiin useita tutkimuksia perinnönjaoista ja maakaupoista, myös Eino Jutikkala alkoi pohtia sitä, oliko tilojen siirtyminen isältä pojalle niin itsestään selvää, kuin oli aina kuvattu. Voidakseen luoda yleiskuvan aiheesta ilman laajamittaista lähdetyöskentelyä, hän tarttui pitäjänhistorioiden talonhaltijaluetteloihin. Koska isännöintikaudet osoittautuivat keskimäärin lyhyemmiksi kuin olisi säännöllisen periytyneen oloissa pitänyt olla, Jutikkala palasi aiheeseen uudelleen tarkemman paikallistutkimuksen avulla. Siinä hän selvitti sitä, kuinka usein tila siirtyi pojalle tai muille sukulaisille tai vieraille.

Jutikkalan ensimmäiset pohdinnat jäivät suurelta yleisöltä pimentoon, sillä hän julkaisi tutkimuksensa kahtena artikkelina ulkomailla ilmestyneissä juhlakirjoissa. Sääksmäen pitäjään kohdistuneen suppeahkon tilastollisen katsauksen tulokset ovat luettavissa artikkelista ”Suku ja talo”, joka julkaistiin puolestaan Antero Heikkisen juhlakirjassa *Ihmisiä, ilmiöitä ja rakenteita historian virrassa* (2001). Laajempaan tietoisuuteen Jutikkalan tutkimukset pääsivät Anneli Mäkelä-Alitalon referoimia niitä *Suomen maatalouden historian* (2003) ensimmäisessä osassa.

2000-luvulla ymmärrys tilan jatkamisen problematiikasta Suomessa on lisääntynyt erityisesti Beatrice Moringin perhesuhteita ja taloudellista toimeentuloa käsittelevien tutkimusten kautta (esim. Moring 2009). Siitä huolimatta työsarkaa suomalaisten maatilojen perimyskäytäntöjen selvittämisessä riittää. Myös maanvaihtojen kaupallistumiseen kantaa ottavat Kaaperi Kivialhon tutkimus Halikon pitäjästä (1927) ja Hugo Högnäsän tutkimus Keski-Pohjanmaan rannikolta (1938) kaipaavat jo kipeästi jatkoa. Erityisesti maamme maatalouden ja perinnönjakokäytäntöjen kulttuurisen moninaisuuden paikallistasolta itä-länsi-polarisaatioon huomioiva tutkimus tarjoaa paljon uusia välineitä sekä maatalouden että yleisemmin yhteiskunnan kehityskulkujen ymmärtämiseen.

FT Kirsi Laine, Suomen maatalousmuseo Sarka, on tutkija Koneen Säätiön rahoittamassa hankkeessa *Tilaperimyskiistat ja pauperismi – maatilojen sukupolvenvaihdokset Suomessa noin 1700–1900.*

Kirjallisuus

Alkio, Santeri, *Kun Suomesta maahenki katosi*. Ilkka 1908.

Fiebranz, Rosemarie, *Jord, linne eller träkol? Genusordning och hushållsstrategier; Bjuråker 1750–1850*. Uppsala universitet 2002.

Herlitz, Lars, *Jordegendom och ränta. Omfördelningen av jordbrukets merprodukt i Skaraborgs län under frihetstiden*. Göteborgs universitet 1974.

Holmlund, Sofia, *Jorden vi ärvde. Arvsöverlätelser och familjestrategier på den uppländska landsbygden 1810–1930*. Stockholms universitet 2007.

Högnäs, Hugo, *Sytning och arvlösen i den folkliga sedvänjan uti Pedersöre och Nykarlebybygden 1810–1914*. Svesnk-österbottniska samfundet 1938.

Jutikkala, Eino, *Suomen talonpojan historia*. Toinen, uudistettu ja lisätty laitos. SKS 1958.

Jutikkala, Eino, Stannade hemmanet inom släkten? Åbobytena i några finländska områden, ca 1550–1850. Teoksessa Peter Aronsson, Börje Björkman & Lennart Johansson (red.), *...och fram träder landsbygdens människor... Studier i nordisk och smäländsk historia tillägnade Lars-Olof Larsson på 60-årsdagen den 15 november 1994*. Högskolan i Växjö 1994, 174–180.

Jutikkala, Eino, Suku ja talo. Teoksessa Jukka Korpela, Tapio Hämynen & Arto Nevala (toim.), *Ihmisiä, ilmiöitä ja rakenteita historian virrassa. Professori Antero Heikkiselle 60-vuotispäivänä omistettu juhlakirja*. Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta 2001, 49–53.

Kivialho, K., *Maatalouskiinteistöjen omistajanvaihdokset ja hinnanmuodostus Halikon tuomiokunnassa 1851–1910. Tilastollinen tutkimus*. Kansantaloustieteellinen yhdistys 1927.

Moring, Beatrice, Men, woman and property in Finland and Sweden in the 18th and 19th centuries. Teoksessa Margarida Durães, Antoinette Fauve-Chamoux, Llorenç & Jan Kok (Eds.), *The transmission of well-being. Gendered marriage strategies and inheritance systems in Europe (17th–20th centuries)*. Peter Lang 2009, 229–257.

Mäkelä-Alitalo, Anneli, Periytyminen ja naisen asema. Teoksessa Viljo Rasila, Eino Jutikkala & Anneli Mäkelä-Alitalo (toim.), *Suomen maatalouden historia, osa I. Perinteisen maatalouden aika esihistoriasta 1870-luvulle*. SKS 2003, 207–222.

Perlestam, Magnus, *Den rotfaste bonden – myt eller verkligheten? Brukaransvar i Ramkvilla socken 1620–1820*. Lunds universitet 1998.

Rosén, Ulla, *Himlajord och handelsvara. Ägobyten av egendom i Kumla socken 1780–1880*. Lund University Press 1994.

Sjöberg, Maria, *Järn och jord. Bergsmän på 1700-talet*. Stads- och Kommunhistoriska Institutet 1993.

Wohlin, Nils, *Emigrationutredningen, Bilaga X, Bondeklassens undergräfvande*. Stockholm 1910.

Zernell-Durhán, Ewa, *Arvet och hemmanet. Generationsstrategier i det norrländska bondesamhället 1750–1895*. Licentiat avhandling i historia. Umeå universitet 1990.

Ågren, Maria, *Jord och gäld. Social skiktning och rättslig konflikt i södra Dalarna ca 1650–1850*. Uppsala universitet 1992.

Pvm. 7.12.21

Tunnisteet: 1700-luku, 1800-luku, historiankirjoitus, maanluovutus, maanomistus, Ruotsi, Suomi, tilaperimys

Etusivu

Vanhempi viesti

Teema: Picture Window. Sisällön tarjoaa Blogger.